

REPORTAGE Terug naar de Spaghettiflat in Poelenburg

'Little Italy' in Zaandam

Zo op het eerste oog lijkt de L-vormige flat op de hoek van de Clusiusstraat en de Poelenburg in Zaandam een pand als zovelen. Simpel, gedateerd, klaar voor de sloop. Maar in deze flat, liefkozend de 'Spaghettiflat' genoemd, woonden ooit zo'n honderd Italiaanse gezinnen bij elkaar. Hecht als een dorp. „De saamhorigheid van toen, die vind je nooit meer.”

Virginia Groenendijk
v.groenendijk@mediathuis.nl

Zaandam ■ „Dit was er vroeger allemaal niet”, zegt Francesco Pepe (51), wijzend naar de parkeerplekken als hij door zijn oude straat loopt. „Dit was een grote, brede straat. Overal stoelen buiten, zeker bij mooi weer. De mensen kletsten met elkaar, dronken wijn. Het rook er altijd naar eten: knoflook, tomaten, kruiden. De lucht van thuiskomen.”

Nu de flat op de planning staat om gesloopt te worden, keert Francesco weer terug naar het huis waar hij de eerste jaren van zijn leven heeft gewoond. Nieuwsgierig stapt hij over de drempel van nummer 92, in de eerste portiek van de blauw met gele flat. Zijn ogen lichten op. „Ja het tuintje herken ik direct. In het grasveld daarvoor hebben we zoveel gevoetbald. Van onze jassen maakten we doelen. De buurvrouwen die over het balkon hingen, scholden ons uit als we de bal weer eens ergens in een tuin knalden. 'Vaffanculo' (rot op) riepen ze dan.”

Ook zijn oude slaapkamer herkent hij nog. Een hokje van nog geen twee bij drie meter. „Maar het was nog kleiner”, weet hij. „Ze hebben er een deel van de opslagbox bij getrokken.” „Dat klopt”, bevestigt de huidige bewoner Marco (24). Hij woont er sinds een jaar, samen met zijn vriendin. Het is er prima wonen als jong stel, vindt hij. Al worden er geregeld vieze luiers en blikken bier vanaf boven in zijn tuin gegooid.

Francesco's vader, Vincenzo Pepe, een man van nog geen 1,65 meter, verliet begin jaren zestig zijn thuisland, Italië. Hij kwam uit Pagani, een agrarisch dorpje in de buurt van Napels. Hij had geen vak geleerd, was analfaab en de werkloosheid in het Zuiden van Italië was torenhoog. Op zoek naar een betere toekomst en avontuur maakte hij de overstap naar Nederland, waar hij werk kreeg bij De Amsterdamse Droogdok Maatschappij (ADM).

Na meermaals van hospita naar hospita te zijn verhuisd - het probleem was steeds het tegenvallende eten - kwam hij in 1965 samen met zijn vrouw Willy in de flat aan de Clusiusstraat terecht. Die was net door de ADM gebouwd om het huisvestingsprobleem van hun arbeiders op te lossen. De huur werd gewoon van de loonstrook ingehouden.

„Wij hadden het eigenlijk nog best luxe met 'slechts' twee volwassena en kinderen”, zegt Francesco als hij de ruimte nog eens in zich opneemt. „Er waren gezinnen bij met vijf kinderen. Die sliepen dan soms bij een oom of tante een paar deuren verderop.”

De familie Pepe krijgt eind jaren zestig een eengezinswoning van ADM aangeboden, ook aan de Clusiusstraat, op steenworpafstand van de flat. Het huis wordt Vincenzo's trots. Van het houten afdakje bij de voordeur tot het ijzeren hekje met gouden punten; hij maakte alles zelf.

De Italiaanse bubbel werd door de verhuizing echter niet verbroken, Francesco speelde dagelijks met zijn vriendjes uit de flat en op schooldagen werd hij in de middagpauze opgevangen door een vroegere buur, mevrouw Russo.

Cultuur

Veel Italiaanse arbeidsmigranten trouwden een Nederlandse vrouw. Maar de Italiaanse cultuur, of preciezer gezegd, de Napolitaanse cultuur, bleef dominant in de meeste huishoudens van de Spaghettiflat. „Het enige Nederlandse eten dat mijn vader lustte was hachee, maar dan wel met flink wat pepers en brood.”

„De opvoeding was streng, maar rechtvaardig. Als ik om zeven uur thuis moest zijn, hoefde ik het niet te proberen een paar minuten later te zijn. Dan kreeg ik een draai om mijn oren. Alle kinderen werden trouwens ook in de gaten gehouden door de burens. Er was een heel sterke sociale controle. Ik had een keer gevochten op school, dat wilde ik verborgen houden voor mijn ouders, maar dat lukte niet hoor. Ik kreeg het gelijk te horen.”

„Maar mijn vader was wel heel liefdevol. En hij werkte zo hard voor onze toekomst. Dagen van twaalf uur waren heel normaal. En werkweken van zeven dagen ook.”

Taal

Behalve Italianen kwamen er in de jaren zestig ook Spanjaarden en Portugezen naar Nederland om te werken. Van een integratieprogramma was destijds geen sprake. De eerste generatie Zuid-Europenaars in Nederland beheerste de Nederlandse taal vaak slecht.

Ook Vincenzo kreeg het Nederlands nooit echt onder de knie. „Het bleef altijd gebroken. 'Nu' sprak hij bijvoorbeeld standaard uit als 'noe', en 'gisteren' werd 'kiezteren'.”

„Mijn vader was eerst Napoli-

Boek en documentaire

In samenwerking met Francesco Pepe verscheen in 2007 de documentaire 'De Spaghettiflat', gemaakt door journalist en programmamaker Daniele Tasca en programmamaker Tonino Boniotti. De documentaire is nog via YouTube te zien. In 2009 verscheen als afsluiting van het project het boek 'De Spaghettiflat' met als ondertitel 'Little Italy in de polder'. Het boek is niet meer bij de Stichting Uitgeverij Noord-Holland verkrijgbaar, een tweedehands exemplaar is nog wel te koop via uitgeverij De Slegte. Daarnaast zijn nog enkele exemplaren beschikbaar via www.100italianen.nl.

De Spaghettiflat gaat gesloopt worden.

FOTO MARCEL MOLLE

nog wel snel te vinden. In 2016 werd een groot Italiaans feest gegeven, waar de hele oude buurt bij elkaar kwam. Enkele honderden mensen gekleed in 'The Godfather'-kostuums.

En wie liep hij daar tegen het lijf? Daniela, zijn oude buurmeisje uit de flat, met wie hij vroeger schoolkelters verstopte in de zandbak om er stiekem 's avonds nog even mee te kunnen spelen. Ze wonen inmiddels samen, in een huis in de wijk Pelders- en Hoornseveld, nog geen vijf minuten van hun oude flat.

„Ik zeg niet dat het onmogelijk is om met een niet-Italiaanse een relatie aan te gaan, zeker niet. Maar wij snappen het heel veel van elkaar. Het temperament, de warmte. Als vanzelfsprekend ging ze gelijk zorgen toen mijn vader en moeder ziek werden. En qua eten zitten we natuurlijk ook op één lijn, dat is zeker voor haar fijn. Met haar vorige, Nederlandse, man ging ze op een gegeven moment gescheiden eten. Dat is wel het begin van het einde.”

Hokkerig

De Spaghettiflat gaat binnenkort tegen de vlakte. De planning was 2022, maar dat wordt waarschijnlijk 2023. De 17 woningen zijn hokkerig, slecht geïsoleerd en hebben een vochtprobleem. In de zomer komen de muggen uit alle hoeken en gaten gevlogen.

Daarnaast moet een mix van nieuwe goedkope en duurdere woningen zorgen voor een betere samenstelling in de wijk Poelenburg, die al jaren bekend staat als achterstandsbuurt. Volgens de

Straatnaam

Francesco hoopt dat het verhaal van de Spaghettiflat niet in de vergetelheid raakt. „Het is toch een stukje geschiedenis van Italië in Zaandam. Het zou mooi zijn als er later bijvoorbeeld nog eens een straat vernoemd wordt.” De wil is er zeker, laat een gemeentewoordvoerder desgevraagd weten. „Dit is een van de onderwerpen die de gemeente samen met woningcorporatie Rochdale de komende periode zal bespreken.”

laatste planning wordt in 2024 gestart met de bouw van zo'n driehonderd woningen. Francesco heeft geen moeite met de sloop van de flat. „Ik hecht geen sentimentele waarde aan het gebouw zelf, maar wel aan die tijd.

De saamhorigheid van toen, die vind je nooit meer. De eerste twaalf, dertien jaar van mijn leven had ik het gevoel dat we op een eiland zaten. We hoefden nergens anders heen. We hadden alles hier.”

Francesco kijkt naar het grasveldje waar hij als kind vaak voetbalde. FOTO MARCEL MOLLE

„ Het rook er altijd naar knoflook, tomaat en kruiden

De 17-jarige Vincenzo Pepe in 1951. Eerste van rechts met stropdas. FOTO PRIVÉARCHIEF FAMILIE PEPE

Francesco's vader Vincenzo en zijn moeder Willy op de bank in de flat.

De Italiaanse gemeenschap in de flat was hecht. FOTO PRIVÉARCHIEF FAMILIE PEPE

Francesco (51) keert terug naar het huis waar hij als kind woonde. FOTO MARCEL MOLLE

„ Mijn vader was eerst Napolitaans, dan Italiaans, en dan pas Nederlander